

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موضوع : اشعار شاملو

جلد دوم

مؤلفان:

سید ہدایت اللہ تقویٰ نژاد آسگاہ

دکتر سید قادر لاهوتی

«استادیار و عضو هیأت علمی دانشکاه آزاد گجسارا»

سرشناسه	
عنوان و نام پدیدآور	تقوی‌نژاد آتشگاه، سید هدایت‌الله، ۱۳۵۲ -
مشخصات نشر	اشعارشاملو/ مولفان سید هدایت‌الله تقوی‌نژاد آتشگاه، سیدقادر لاهوتی.
مشخصات ظاهری	تبریز: انتشارات آلتین، ۱۳۹۵.
شابک	۲ ج.: جدول.
وضعیت فهرست نویسی	ج. ۱: 978-600-8042-52-5 ؛ ج. ۲: 978-600-8042-53-2
یادداشت	فیبا
موضوع	کتابنامه
موضوع	شاملو، احمد، ۱۳۰۴ - ۱۳۷۹ -- نقد و تفسیر
موضوع	Shamlu, Ahmad -- Criticism and interpretation
موضوع	شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian poetry -- 20th century -- History and criticism
شناسه ارده	لاهوئی، سیدقادر، ۱۳۲۴ -
رده بندی کنگره	۸۵۳۲۲ ی ۸۵ / الف / ۱۱۴ PIRA
رده بندی دیویی	۸۵۳۲۲ ی ۸۵ / ۶۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۰۱۴۵۵

عنوان اثر شاملو (جلد ۲)

مؤلفان: سید هدایت الله تقوی‌نژاد آتشگاه و دکتر سیدقادر لاهوتی

ناشر: انتشارات آلتین

چاپ: اول / سال / قطع: وزیر / سال ۱۳۹۵

شمارگان و تعداد صفحه: ۲۷۰ / ۱۰۰۰

طرح جلد: موسسه ولگان / محل نشر: تبریز

چاپ و صحافی: سبز / امین / قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۴۲-۵۳-۲ isbn: 978-600-8042-53-2

email: yosefr40@yahoo.com
web: www.Altin-E.ir

rasoliyosef@gmail.com
www.arabicc.blogfa.com

مرکز بخش: تبریز خیابان امام خمینی (ره) بازار بزرگ تربیت زیر زمین پلاک ۳۱

تلفن: ۰۹۱۴۴۱۲۷۴۹۹ - ۰۹۳۸۱۴۳۱۱۸۵ - ۰۴۱۳۵۵۳۱۹۶۷

مترجم: مرتب ۱۱/۱۳۴۸ هـ ی ۵۵ طبع از مولفان گدای حقوق و مسئولیت این کتاب برای مولفان محفوظ می باشد.

فهرست مطالب

۱	مقدمه :
۵	ققنوس در باران (۱۳۴۵) :
۹	۱- سفر :
۱۱	۲- شبانه ی اعترافی طولانی ست شب :
۱۲	۳- چلچلی :
۱۴	۴- پس آه واره ای چالاک :
۱۵	۵- رود :
۱۶	۶- مرگ ناصری :
۲۰	۷- نقش :
۲۱	۸- چه راه دور :
۲۱	۹- مرثیه :
۲۲	۱۰- اسباب :
۲۳	۱۱- مجله ی کوچک :
۲۶	۱۲- چشم اندازی دیگر :
۲۶	۱۳- «پوستوموس» :
۲۹	۱۴- پاییز :
۳۰	بخش دوم :
۳۱	مرثیه های خاک، (۱۳۴۸) :

۳۲.....	۱- شعر رهایی ست:
۳۳.....	۲- مرثیه :
۳۵.....	۳- شبانه :
۳۵.....	۴- با چشم ها :
۳۷.....	۵- شامگاهی :
۳۸.....	۶- هملت
۴۰.....	۷- حسرتی :
۴۳.....	۸- تمثیل:
۴۴.....	۹- حکایت :
۴۶.....	۱۰- در آستانه :
۴۸.....	بخش سوم:
۴۸.....	موضوع اشعار شکفتن در مه
۴۹.....	شکفتن در مه، ۱۳۴۹ :
۴۹.....	۱- نامه :
۵۲.....	۲- که زندان مرا بارومید :
۵۳.....	۳- عقوبت :
۵۴.....	۴- صبحی :
۵۶.....	۵- رستگاران :
۵۷.....	۶- فصل دیگر :

- ۷- سرود مرد روشن که به سایه رفت : ۵۸
- ۸- پدران و فرزندان : ۵۹
- بخش چهارم : ۶۱
- موضوع اشعار ابراهیم در آتش ۶۱
- ابراهیم در آتش (۱۳۵۲) ۶۲
- ۱- شبانه ی سب نیست : ۶۳
- ۲- اگر بیهوده زیباست شب : ۶۴
- ۳- نشانه : ۶۵
- ۴- برخاستن : ۶۶
- ۵- در میدان : ۶۷
- ۶- مردی چنگ در آسمان می افکند : ۶۸
- ۷- تابستان : ۶۸
- ۸- کلید بزرگ نقره : ۶۹
- ۹- مرا تو بی سببی نیستی : ۷۰
- ۱۰- تعویذ : ۷۱
- ۱۱- ابراهیم در آتش : ۷۲
- ۱۲- غریبانه : ۷۵
- ۱۳- ترانه ای تاریک : ۷۶
- ۱۴- واپسین تیر ترکش : ۷۷

۷۹.....	۱۵- بر سرمای درون :
۸۰.....	۱۶- از این گونه مردن :
۸۱.....	۱۷- محاق :
۸۲.....	۱۸- در آمیختن :
۸۴.....	۱۹- اشارتی :
۸۵.....	۲۰- معال :
۸۶.....	۲۱- مراد آنکه عاشقانه بر خاک مرد :
۸۸.....	بخش پنجم :
۸۸.....	موضوع اشعار دشنه در دیس :
۸۹.....	دشنه در دیس (۱۳۵۶) :
۹۰.....	۱- ضیافت :
۹۱.....	۲- شبانه ی یله برنازکای چمن :
۹۲.....	۳- در شب :
۹۴.....	۴- گفتمی مرده است باد :
۹۵.....	۵- فراقی :
۹۶.....	۵- شانه ات مجابم می کند :
۹۷.....	۶- زبان دیگر :
۹۸.....	۷- هنوز در فکر آن کلاغم :
۱۰۳.....	۸- خطابه ی تدفین :

- ۹- شکاف : ۱۰۴
- ۱۰- سیمیرمی : ۱۰۴
- ۱۱- سپیده دم : ۱۰۵
- ۱۲- ترانه ی آبی : ۱۰۶
- ۱۳- از منظر : ۱۰۷
- ۱۴- باران : ۱۰۸
- ۱۵- زیبا ترین تماشا : ۱۰۹
- ۱۶- ترانه ی بزرگترین آرو : ۱۱۰
- ۱۷- پریدن : ۱۱۱
- بخش ششم : ۱۱۳
- موضوع در اشعار ۱۱۳
- ترانه های کوچک غربت ۱۱۳
- ترانه های کوچک غربت ۱۳۵۹ : ۱۱۴
- ۱- بچه های اعماق : ۱۱۵
- ۲- مترسک : ۱۱۶
- ۳- هجرانی : ۱۱۸
- ۴- هجرانی : ۱۱۹
- ۵- هجرانی : ۱۲۰
- ۶- هجرانی : ۱۲۱

۷- هجرانی :	۱۲۲.....
۸- ترانه ی کوچک :	۱۲۲.....
۹- آخر بازی :	۱۲۳.....
۱۰- هجرانی :	۱۲۴.....
۱۱- صبح :	۱۲۵.....
۱۲- در بن بست :	۱۲۶.....
۱۳- عاقلانه ها :	۱۲۸.....
۱۴- ترانه ی دم ستران :	۱۲۹.....
۱۵- خطابه ی آسان ، آرازد :	۱۳۰.....
۱۶- تو را برنتراشیدم :	۱۳۱.....
۱۷- رستاخیز :	۱۳۲.....
۱۸- در لحظه :	۱۳۳.....
۱۹- بیتوته ی کوتاه جهان :	۱۳۴.....
۲۰- غریوطلب :	۱۳۵.....
بخش هفتم :	۱۳۷.....
موضوع اشعار.....	۱۳۷.....
مدایح بی صله	۱۳۷.....
مدایح بی صله (۱۳۷۱)	۱۳۸.....
۱- روزنامه ی انقلابی :	۱۳۹.....

- ۲- جانی پر از زخم: ۱۴۱
- ۳- خواب آلود هنوز در بستری سپید: ۱۴۱
- ۴- همدست توده: ۱۴۲
- ۵- پیغام: ۱۴۲
- ۶- جهان را که آفرید؟ ۱۴۵
- ۷- نمی توانم بیا ناسم: ۱۴۶
- ۸- خفت دهندگان: ۱۴۷
- ۹- در جدال با خاموش: ۱۴۸
- ۱۰- اندیشیدن در سکوت: ۱۴۹
- ۱۱- بانگ زحمت و جنون: ۱۴۹
- ۱۲- جیح امروز از مادر نژادم: ۱۵۰
- ۱۴- دست زی دست نمی رسد: ۱۵۱
- ۱۶- سلاخی می گریست: ۱۵۲
- ۱۷- پس آنگاه زمین: ۱۵۳
- ۱۸- شبانه ی به فریادی خراشنده: ۱۵۴
- ۱۹- این صدا دیگر آواز نیست: ۱۵۵
- ۲۰- بهتان مگوی: ۱۵۶
- ۲۱- غم مدد نکرد: ۱۵۷
- ۲۲- شماطه ی مقدر: ۱۵۸

- ۲۳- کربه : ۱۵۹
- ۲۴- سپیده دم : ۱۶۰
- ۲۵- کویری : ۱۶۰
- ۲۶- کجا بود آن جهان : ۱۶۱
- ۲۷- بوتیمار : ۱۶۲
- ۲۸- ترانه‌ی اشک و آفتاب : ۱۶۲
- ۲۹- بزرگ‌ترین کلام : ۱۶۳
- ۳۰- تنها : ۱۶۳
- ۳۱- مرد مصلوب : ۱۶۴
- ۳۲- فردای تو چه خواهد بود؟ ۱۶۶
- ۳۳- شب غوک : ۱۶۷
- ۳۴- ترجمان فاجعه : ۱۶۷
- ۳۵- درکوچه‌ی آشتی کنان : ۱۶۹
- ۳۶- سرود قدیمی قحط سالی : ۱۶۹
- ۳۷- ترانه‌ی اندوه بارسه حماسه : ۱۷۰
- ۳۸- کی بود و چگونه بود؟ ۱۷۱
- ۳۹- دوستت می‌دارم بی آن که بخواهم ات : ۱۷۲
- ۴۰- سرود آوارگان : ۱۷۳
- ۴۱- نلسن مانده لا : ۱۷۳

- ۴۲- یک مایه در دو مقام : ۱۷۴
- ۴۳- پرتوی که می تابد : ۱۷۴
- ۴۴- حوای دیگر : ۱۷۵
- ۴۵- آی کاش آب بودم : ۱۷۶
- ۴۶- تک تک ناگزیر : ۱۷۷
- ۴۷- توازی رد استند : ۱۷۸
- ۴۸- چشم ها : ۱۷۹
- ۴۹- شیهه وسم ضربه : ۱۸۰
- ۵۰- پاییز سن هوزه : ۱۸۰
- بخش هشتم : ۱۸۲
- موضوع اشعار در آستانه ۱۸۲
- در آستانه (۱۳۷۶) : ۱۸۳
- ۱- حکایت : ۱۸۵
- ۲- هاسمیک : ۱۸۶
- ۳- ظلمات مطلق نابینایی : ۱۸۸
- ۴- حجم قیرین نه در کجایی : ۱۸۹
- ۵- در پیچیده به خویش : ۱۸۹
- ۶- طبیعت بی جان : ۱۹۰
- ۷- در آستانه : ۱۹۰

- ۸- خلاصه ی احوال : ۱۹۲
- ۹- آن روز در این وادی پاتاوه گشودیم : ۱۹۳
- ۱۰- خاطره : ۱۹۴
- ۱۱- بر کدام جنازه زار می زند : ۱۹۵
- ۱۲- مانیز روزگاری : ۱۹۶
- ۱۳- قنای گفت : ۱۹۶
- ۱۴- نه عادلانه نه : بیا : ۱۹۷
- ۱۵- آن روی بگفت : ۱۹۸
- ۱۶- یکی کودک بود : ۱۹۸
- ۱۷- ترانه : ۱۹۹
- ۱۸- سفرشهود : ۲۰۰
- ۱۹- قفس : ۲۰۲
- ۲۰- جوشان از خشم : ۲۰۳
- ۲۱- بوسه : ۲۰۴
- ۲۲- گدایان بیابانی : ۲۰۴
- ۲۳- ببر : ۲۰۵
- ۲۴- طرح زمستانی : ۲۰۵
- ۲۵- طرح بارانی : ۲۰۶
- ۲۶- میلاد : ۲۰۷

- ۲۷- قصه ی مردی که لب نداشت: ۲۰۸
- بخش نهم : ۲۱۰
- موضوع اشعار حدیث بی قراری ماهان ۲۱۰
- حدیث بی قراری ماهان (۱۳۷۹): ۲۱۱
- ۱- سراسر امروز : ۲۱۵
- ۲- نوروز در زمان : ۲۱۶
- ۳- می دانستند دندان : ۲۱۷
- ۴- از خود با خویش : ۲۱۸
- ۵- آشتی : ۲۲۰
- ۶- تندرهای پوده : ۲۲۲
- ۷- زنان و مردان سوزان : ۲۲۳
- ۸- چراغ : ۲۲۳
- ۹- «The Day After» ۲۲۴
- ۱۰- سرود ششم : ۲۲۵
- ۱۱- شب بیداران : ۲۲۶
- ۱۲- بی آرزو : ۲۲۶
- ۱۳- شرقاشرق شادیانه : ۲۲۷
- ۱۴- نگران آن دو چشمان است : ۲۲۸
- ۱۵- با تخلص خونین بامداد : ۲۲۹

- ۱۶- چاه شِغاد : ۲۳۰
- ۱۷- مرارت بی فرجام حیات : ۲۳۱
- ۱۸- نخستین که در جهان دیدم : ۲۳۲
- ۱۹- نخستین خورشید : ۲۳۳
- ۲۰- کژمژ و بی انتها : ۲۳۴
- نمودارها، جدال ۲۳۶
- توصیف نمودارها : ۲۳۷

مقدمه :

گذر زمان همراه با تحولات عمده ای است که در بخش های گوناگون جامعه از جمله: فرهنگ، هنر، زبان و تاریخ و ادبیات اتفاق می افتد. شعر معاصر همراه با سایر بخشها از این تغییر مستثنی نیست. شعر سنتی و امروزه گذشته جای خود را به شعر نو و نیمایی داد و شعر سپید متولد شد. احمد شاملو آن پایه گذاری کرد و با تأثیر پذیرفتن از متون مقدس، نثر قرن چهارم و پنجم و به تصریح تاریخ بیهقی آن را به کمال رساند. موضوع در شعر معاصر و سپید نسبت به گذشته تغییرات چشمگیری یافت. موضوعات جزئی و عینی جای موضوعات کلی، ذهنی و ماورائی را گرفت و ابژکتیو به جایگزین سوژکتیو شده.

موضوع این پژوهش « موضوع اشعار شاملو » است که در آن اشعار هفده مجموعه ی شعری شاملو بررسی شد . هر یک از اشعار جداگانه مطالعه و یک موضوع اصلی برای آن انتخاب شد . نه موضوع کلی برای همه ی اشعار برگزیده شد که عبارتند از موضوعات : اجتماعی ، عاطفی ، سیاسی ، تاریخی ، فلسفی ، حبسیه ، توصیف ، ادبی و فولکلوریک . (موضوع عاطفی شامل شش موضوع محدودتر است از جمله : ستایش ، نکوهش ، عاشقانه ، مرثیه ، شخصی و حالات فردی ، نوستالوژیک) .

شاملو در اشعار خود عواطف و احساسات خود را نسبت به وطن ، معشوق (آیدا) مبارزان ، مردم و دین و رنج های آنان بیان کرده است . از ادبیات سنتی و گذشته انتقاد نموده و از شعر نو و بیداد دفاع کرده است . عشق و مدح معشوق را به اوج خود رسانده است . از تزلزل دینی و دینی تأثیر پذیرفت . در اشعار فلسفی مسائل کلی انسان ، مرگ و زندگی ، بئس ، امید ، طبیعت و ماوراء طبیعت ، خلقت و بیدایش زمین ، تقدیر و آشتی با خدا را بیان نموده و با این همه از مسائل سیاسی و تاریخی غفلت نورزیده است .

زندگی ، آثار ، دوران سیاسی و سیر اندیشه های شاملو در سه دوره در جلد اول آمده است . برای خودداری از اطاله ی کلام از تکرار آن ها در این جلد - جلد دوم - صرف نظر شد . مجموعه های ققنوس در باران ، مرثیه های خاک ، سخن در مه ، ابراهیم در آتش ، دشنه در دیس ، ترانه های کوچک غربت ، مدایح بی صفا ، در آستانه و حدیث بی قراری ماهان در بخش های نه گانه مورد بررسی قرار گرفت . نمودارهای هر مجموعه و دوجداول - که تعداد اشعار هر مجموعه در یکی از موضوعات در آن آمده است - به کتاب اضافه شده است . یکی از جداول مربوط به اشعار عاطفی است که خود در شش قسمت ستایش ، اشعار شخصی و حالات فردی ، عاشقانه ، مرثیه ، نکوهش و نوستالوژی تنظیم شده است . خواننده گرامی

می تواند با مراجعه به آن ها به موضوعات نه گانه و میزان هر کدام به راحتی دست پیدا کند. جهت سهولت استفاده ی خوانندگان عزیز فهرست منابع و جداول در هر دو جلد کتاب قرار داده شد. امید است این وجیزه مورد رضایت خاطر عزیزان قرار گیرد و خطا و لغزش های مؤلف را به دیده اغماض بنگرند، که شعدی راست خطاب به هنرمندان پاکیزه خوی:

قبا گر حریر است و گر پرنیان	بناچار حشوش بود در میان
تو گر پریانی میابی مجوش	کرم کار فرمای و حشوم ببوش
ننایم به سرمایه ی فضل خویش	به در یوزه آورده ام دست پیش
شنیدم که در راه امید و بیم	بدان را به نیکان بیخشد کریم
تو نیز از بدنی بی نیم در سخن	به خلق جهان آفرین کار کن

لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

سید هدایت الله تقوی نژاد

مرداد ماه ۱۳۹۵